

**Напрямок конференції: «Психолого-педагогічні проблеми в освіті
(загальної психології, вікової та педагогічної психології та ін.)».**

Ніколаєнко С.О.

кандидат психол. наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»,
м. Суми, Україна

Ніколаєнко С.І.

кандидат психол. наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»,
м. Суми, Україна

**НЕПРЯМІ НАВЧОВАННЯ У ВИРІШЕННІ ВИХОВНИХ
СУГЕСТИВНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАДАЧ**

Основною одиницею педагогічного процесу є педагогічна задача. Різновидом педагогічних задач є сугестивно-педагогічні задачі. Під сугестивно-педагогічною задачею ми розуміємо осмислену педагогічну ситуацію із привнесеною в неї сугестивно-педагогічною метою. Сугестивно-педагогічні задачі доцільно розділяти, по-перше, на стратегічні, тактичні й оперативні сугестивно-педагогічні задачі, по-друге, на дидактичні й виховні сугестивно-педагогічні задачі.

Дидактичні сугестивно-педагогічні задачі впливають із цілей навчання, їхня реалізація забезпечує засвоєння учнями знань, умінь, досвіду творчої діяльності, розвиток самоконтролю в діяльності школярів. Виховні сугестивно-педагогічні задачі містять у собі виховні цілі, їхня реалізація приводить до розвитку певних особистісних якостей школярів: світогляду, моральних якостей, рівня естетичного розвитку тощо.

У структурі сугестивно-педагогічного впливу, як процесу вирішення сугестивно-педагогічної задачі, доцільно виділяти такі етапи: 1) орієнтовний етап, 2) виконавський етап; 3) контрольньо-оцінний етап.

У структурі орієнтовного етапу сугестивно-педагогічного впливу можна розрізнити такі процеси: а) постановку мети сугестивно-педагогічного впливу; б) формування моделі суб'єктивно значущих умов сугестивно-педагогічного впливу, в) вироблення програми сугестивно-педагогічного впливу.

У структурі виконавського етапу сугестивно-педагогічного впливу можна розрізнити такі процеси: а) встановлення рапорту між викладачем-сугестором і учнем-сугерендом (учнями-сугерендами), б) підвищення сугестивності учня-сугеренда (учнів-сугерендів); в) проведення викладачем-сугестором змістовних навіювань.

У структурі контрольньо-оцінного етапу сугестивно-педагогічного впливу можна розрізнити такі процеси: а) контроль і оцінку реальних результатів сугестивно-педагогічного впливу, б) підтвердження екологічності результатів сугестивно-педагогічного впливу; в) корекцію компонентів сугестії в структурі процесу сугестивно-педагогічного впливу.

Незважаючи на складність класифікації навіювань, у сугестивно-психологічній літературі в структурі сугестивного впливу розрізняються наступні базові види навіювання, пов'язані з етапом утилізації стану підвищеної сугестивності сугеренда: 1) прямі навіювання; 2) непрямі навіювання

Прямі навіювання припускають розуміння сугерендом мети сугестивного впливу, чітко вказуючи на очікувану дію або психологічну реакцію з його боку. У значній мірі вони належать до свідомого досвіду даного сугеренда й зазвичай дають конкретні вирішення проблем, а також детальні інструкції про те, як реагувати на рекомендації й питання сугестора

Непрямі навіювання характеризуються або неясністю мети для учня-сугеренда, або відсутністю прямої спрямованості на того, хто є дійсним об'єктом впливу. При цьому зміст непрямой сугестії включається сугестором-вихователем у повідомлювану інформацію в схованому, замаскованому вигляді

й характеризується неусвідомленістю, непомітністю, мимовільністю її засвоєння сугерендом. «М'які» форми непрямого навіювання рідко зустрічають опір з боку учня-сугеренда і тому можуть використовуватися вчителем при вирішенні сугестивно-виховних задач.

Непрямі навіювання зазвичай тісно пов'язані з проблемами учня-сугеренда й викликають у нього бажані реакції замаскованим й мимовільним способом. Ці навіювання можуть бути досить тонкими. Зазвичай вони конкретно не торкаються свідомого досвіду даної людини, тому потребують від сугеренда різноманітних суб'єктивних інтерпретацій. Застосування непрямих навіювань може приводити до того, що на рівні свідомості сугеренд буде думати про зміст актуальної бесіди, у той час як його несвідоме почне асоціювати отриману інформацію із внутрішнім досвідом, прокладаючи таким чином дорогу до його внутрішніх трансформацій.

Розглянемо змістовні особливості деяких мовних форм непрямого навіювання.

1. *«Складне складене навіювання»*. Воно являє собою складносурядне або складнопірядне речення. Найчастіше перша частина речення є «приєднанням», тобто описує психічний стан або ситуацію сугеренда в цей момент часу, а друга частина – «веденням», тобто описує ефект, який сугестор хоче викликати в сугеренда.

2. *«Послідовність прийняття»*. Даний вид навіювання схожий з попереднім, але складається з більшої кількості фраз «приєднання» і дозволяє досягти таким чином більшої згоди сугеренда. Мова йде про послідовне прийняття якихось ідей. Людина, слідкуючи за логікою мовлення сугеренда, подумки погоджується з кожним наступним постулатом, оскільки перед цим уже погодилася з попереднім.

3. *«Пресупозиція»*. Під пресупозицією, або припущенням розуміється явище, що обов'язково трапиться. Речення зазвичай будується як складне й конструюється так, щоб наголос падає на одну частину, а ненаголошена

частина, яка і є пресупозицією, сприймається як така, що обов'язково відбудеться.

4. *«Трюїзм»*. Це мовна констатація певних фактів, подій, явищ, які не можна заперечувати. Це можуть бути як факти, що впливають із життєвих спостережень, так і факти, які відомі всім. Трюїзми можна розглядати і як «порожню породу», що необхідна для заповнення простору мовлення сугестора, і як різновид навіювання. У цьому випадку трюїзми застосовують для одержання ефекту «ведення» сугеренда, що виникає після сприйняття ним трюїзму.

5. *«Подвійна зв'язка, або вибір без вибору»*. За логікою дії цей вид навіювання близький до пресупозиції й дає ілюзорну можливість вибору там, де його немає. Таке навіювання приймається легко, оскільки існує видимість вільного ухвалення рішення.

6. *«Навіювання, які пов'язані з часом»*. Такі сугестії мають на увазі, що трансформація відбудеться тоді, коли для сугеренда наступить суб'єктивно доречний час. Йому пропонується вибрати доречний часовий інтервал, коли він може виконати запропоновану дію. Оскільки сугестор не висуває твердої вимоги виконувати навіювання саме зараз, то сугеренд легше погоджується з запропонованим в них змістом. Навіювання, які пов'язані з часом, можна розглядати як варіант подвійної зв'язки.

7. *«Мобілізуючі навіювання»*. Для мобілізуючих навіювань використовується особливий порядок побудови фрази, яка вимовляється за один видих. При цьому цілісне речення в ході реалізації сугестії може бути розбите на кілька фраз, кожна з яких вимовляється окремо, на черговому видиху. Наприкінці фрази ставиться дієслово або віддієслівна частина мови, наприклад дієприкметник, що носить мобілізуючий характер, який підсилюється мовним наголосом. Подібна побудова фрази стимулює несвідоме сугеренда, підштовхуючи його до дії.

8. *«Відкриті навіювання»*. Іноді відкриті навіювання виділяють в окрему групу, але вони близькі до непрямих навіювань. Вони створюються в такий

спосіб: сугестор дає сугеренду кілька ідей на вибір, перераховуючи можливі варіанти вирішення його проблеми.

9. *«Метафора»*. Метафора є непрямим методом досягнення багатьох сугестивних цілей. У метафори є кілька властивостей, які роблять її найважливішим інструментом сугестії: 1) подібність змісту метафори проблемі сугеренда; 2) образність метафори, що дозволяє їй знайти шлях у сферу несвідомого, де перебувають як проблеми сугеренда, так і ресурси для їхнього вирішення; 3) багатозначність метафори, що дозволяє сугеренду знайти в ній саме той зміст, що потрібний йому для вирішення власної проблеми.

10. *«Контекстуальне навіювання (аналогове позначення)»*. Контекстуальне навіювання присутнє тоді, коли на тлі розміряного мовлення слово або фраза виділяється тоном голосу, паузами, гучністю або якими-небудь іншими мовними характеристиками. Свідомість розуміє, що логіка речення не порушена, і тому не втручається, а несвідоме активізується, сприймаючи спеціально виділену в мовленні інформацію.

11. *«Афектаційна сугестія»*. Афектаційна сугестія заснована на підвищеній сугестивності осіб, що перебувають у стані афекту. При цьому «порада» сугестора, надана сугеренду в стані афекту, здобуває значну силу, тому що під впливом афекту пильність сугеренда приспана.

12. *«Комплементарна сугестія»*. Комплементарна сугестія заснована на здатності деяких людей «танути, як сніг, тільки-но їх злегка обдадуть теплом компліменту». При цьому тонка похвала, компліменти дозволяють сугестору побічно навіювати сугеренду заздалегідь заплановані думки та вчинки.

Таким чином, непрямі навіювання доречно використовувати при розв'язанні виховних сугестивно-педагогічних задач, адже «м'які» форми непрямого навіювання рідко зустрічають опір з боку учня-сугеренда й викликають у нього бажані реакції замаскованим, мимовільним способом.

Ніколаєнко С.О. Непрямі навіювання у вирішенні виховних сугестивно-педагогічних задач / С.О. Ніколаєнко, С.І. Ніколаєнко // Педагогіка та психологія : проблеми науки та практики : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 9 серпня 2013 року). - Львів : ГО "Львівська педагогічна спільнота", 2013. - С. 18-22.